

Neuvostoliiton ja Suomen suhteet 1950-luvun alussa

Suomen kommunistipuolue kärsi 1940-luvun lopulla sisäpoliittisia tappioita ja pyysi Neuvostoliitolta toistuvasti tukea hankkeilleen. Kuitenkin vasta Kemin lakkojen epäonnistumisen jälkeen syksyllä 1949 Moskova ryhtyi voimistamaan propagandakampanjaa presidentti Paasikiveä ja hallitusta vastaan. Se huipentui vuoden viimeisenä päivänä jätettyyn noottiin, jossa Suomen hallitusta syytettiin rauhansopimuksen ja yya-sopimuksen rikkomisesta suojelemalla sotarikoksiin syyllistyneitä Neuvostoliiton kansalaisia. Myös kauppasopimuksen teko viipyi. Myöhemmin tästä vaiheesta on käytetty myös nimitystä "pienet yöpakkaset", jolla nimityksellä viitataan samanlaiseen mutta selvästi voimakkaampaan, "yöpakkasiksi" kutsuttuun painostukseen syksyllä 1958.

Presidentti Paasikiven tultua uudelleenvalituksi vuoden 1950 alussa ja Urho Kekkosen muodostettua maalaisliiton ja keskiryhmien vähemmistöhallituksen Moskovan tyytymättömyys edelleen jatkui. Huhtikuussa Neuvostoliiton taholta kuitenkin annettiin merkkejä valmiudesta suhteiden lämmittämiseen. Kauppaneuvottelut alkoivat ja johtivat kesäkuussa viisivuotisen runkosopimuksen allekirjoittamisen pääministeri Kekkosen vierailulla Moskovassa.

On todennäköistä, että Neuvostoliiton suhtautuminen Suomeen määräytyi tuolloin paljolti Korean tilanteen perusteella. Stalin tapasi 10. 4.1950 Pohjois-Korean johtajan Kim Il Sungin ja hyväksyi tämän esittämän suunnitelman aloittaa kesäkuun lopulla hyökkäys etelään. Neuvostoliitto varautui lännen koviin vastatoimiin Euroopassa, jolloin myös Suomen suunnan rauhoittaminen liittyi suurpoliittiseen päätösprosessiin. Asetelma oli hyvin samantapainen kuin kevättalvella 1948, jolloin Stalin yleistilanteen pakottamana lievensi asennettaan Suomen suhteen ja suostui suomalaisten esityksiin yya-sopimusneuvotteluissa.

Kesällä 1950 alkoi hahmottua Neuvostoliiton uusi Suomen-politiikka, jonka puitteissa kommunistit menettivät erityisasemansa linkkinä Moskovan ja Helsingin välillä. Neuvostoliiton johto tuki edelleen kommunisteja monin tavoin mutta alkoi toisaalta käytännössä hyväksyä "Paasikiven linjan". Se ei tarkoittanut, että Moskovassa olisi luotettu suomalaisten "ystävyyteen", vaan päin vastoin seurattiin suurella epäluulolla lännen vaikutuksen kasvua Suomessa. Paasikiven linjan jatkajaksi oli kohoamassa Urho Kekkonen, mutta neuvostoliittolaisissa arvioissa häntä kohtaan esitettiin yhä kovaa kritiikkiä.

Neuvostoliiton Suomen-politiikassa ei lähivuosina tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suomen valtiojohto piti Korean sodan synnyttämää kansainvälistä jännitystä Suomen kannalta erittäin huolestuttavana. Moskova pysyi arvoituksena ja Stalinin kasvaneesta vainoharhaisuudesta kantautui Suomeenkin tietoja. Lisäksi hallitusta huoletti kommunistien laaja kannatus, joka tuli selvästi ilmi vaaleissa. Suomessa tiedettiin, että SKP oli juuri tiivistänyt rivejään erottamalla epäluotettavia aineksia ja oli valmiina uusiin yhteenottoihin. Näytti myös siltä, että Neuvostoliitto oli varautunut pitkään ideologiseen kampanjaan suoran painostuksen sijaan. Tällöin myös Suomi-Neuvostoliitto-seura oli liukumassa yhä selvemmin kommunistien ohjailun alaiseksi ja siten ideologiakamppailun yhdeksi työväliseksi.

Stalinin kuoleman jälkeen vuonna 1953 uusi neuvostojohto ryhtyi varovasti avaamaan kansainvälisiä yhteyksiä, jolloin myös suhtautuminen Skandinaviaan lieentyi. Suomea

Neuvostoliiton hallitus ilmeisesti piti jo hyvänä naapurina, jonka kanssa käytiin kauppaa eikä vakavia turvallisuuspoliittisia ongelmia ollut.

Myöskään Suomen puolueiden välillä ei tuolloin ollut suuria eroja idänpolitiikassa. Suomalaisen oikeiston lisääntyntä halukkuutta parantaa suhteita Neuvostoliittoon kuvaa hyvin tapaus keväältä 1954. Paasikivi sai tietää, että Sakari Tuomiojan kokoomukselainen puolustusministeri Hetemäki oli pääministerin suostumuksella mutta presidentin tietämättä tiedustellut Neuvostoliitosta mahdollisuuksia ostaa 3 - 6 kappaletta suihkumoottorisia hävittäjiä ja tutkia. Lisäksi hän oli kutsunut Neuvostoliitosta osaston laivastovierailulle. Paasikivi suuttui noista aloitteista ja sai tuekseen sotilasjohdon ja Kekkonen kielteisen kannan. Suomeen ostettiin ennen 1950-luvun loppua varsinaista sotakalustoa vain lännestä.

Tämän kauden merkittävin ulkopoliittinen ongelma tuli esille marraskuussa 1954, kun Neuvostoliiton hallitus esitti laajalle valtiojoukolle kutsun saapua Moskovaan "Euroopan turvallisuuskonferenssiin". Kun alkoi näyttää siltä, että länsivallat eivät siihen suostuneet, oli myös Suomen hallituksen tarkasti mietittävä omaa vastaustaan. Silti sitä ei katsottu aiheelliseksi viivyttää.

Suomen vastaus Neuvostoliiton kutsuun oli kohtelias mutta epäsuorasti kielteinen. Siinä todettiin ajatus konferenssista sinänsä kannatettavaksi mutta ilmaistiin myös kanta, että Suomi voisi osallistua vain osanottajajoukoltaan laajapohjaiseen konferenssiin. Tästä vastausmallista muodostui vähitellen peruskaava suhtautumiselle idän tai lännen poliittisiin aloitteisiin, joilla ei ollut kannatusta molemmin puolin.

Moskovan konferenssiin osallistui lopulta vain itäblokin maita, jotka paheksuivat Länsi-Saksan liittymistä Natoon ja päättivät tiivistää yhteistyötään. Siinä tarkoituksessa ne pitivät keväällä 1955 konferenssin Varsovassa, jolloin perustettiin uusi liitto. Sitä ryhdyttiin kutsumaan Varsovan liitoksi. Suomea ei kutsuttu tuohon konferenssiin eikä myöskään Varsovan liiton jäseneksi. Neuvostoliitto sen sijaan alkoi esitellä Suomea esimerkkinä rauhanomaisesta rinnakkainelosta kahden yhteiskuntajärjestelmältään erilaisen maan välillä.

Lähteinä: Max Jakobson, Pelon ja toivon aika (2001), s. 159 - 189; Tuomo Polvinen, J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 5, 1948 - 1956 (2003); Kimmo Rentola, Niin kylmää että polttaa (1997); Juhani Suomi, Kuningastie. Urho Kekkonen 1950 - 1956 (1990). Ks. lähemmin Rentola (1997), s. 129 - 131 ja 140, J.K. Paasikiven päiväkirjat II, s. 419 (13.5.1954) ja Polvinen (2003), s. 186 - 187.